

ORTA DERECELİ OKUL ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA İÇME ALIŞKANLIĞI, OKUL İÇİ ETKİNLİKLER VE BAZI AİLE ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Ali Kocabaş*

Henüz sigara içmeye başlamamış kesimlerin bu alışkanlığı edinmelerinin önlenmesi çalışmaları, sigara içimini kontrol programlarında önemli bir yere sahiptir (21). Bu nedenle, çocuk ve gençlerin sigaraya başlama kararını etkileyen biyolojik, psikolojik ve sosyal nedenler birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir.

Sigara içiminin sağlığa zararlarını bilmelerine rağmen, her yıl Dünya'da milyonlarca çocuk ve gencin sigara içmeye başladığı bildirilmiştir (16). Sigara içimini başlatan nedenler konusu günümüzde, sigara içme davranışının en az bilinen bölümünü oluşturmaktadır ve bu konudaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır (1).

Çocuk ve gençlerin sigara içimine başlama kararlarında, bazı aile özelliklerinin, sosyo-ekonomik düzeyin, sağlıkla ilgili bilgi ve alışkanlıkların, ailede sigara içen yetişkinlerin sayısının, arkadaş grubu baskısının ve gençlerdeki bağımsızlık ve otoriteye başkaldırma eğilimlerinin önemli olduğu bildirilmiştir (1,3,17).

Yapılan bazı çalışmalarda, sigara içen gençlerle sigara içmeyen gençler arasında yaşam tarzı yönünden farklılıklar bulunduğu, sigara içenlerin daha maceracı, daha dışa dönük, ev dışı etkinliklere daha eğilimli, sportif etkinliklere daha az düşkün, okulda daha az başarılı, alkole daha eğilimli oldukları gösterilmiştir (10,13,18).

Sigara içme alışkanlığının başlamasını etkileyen nedenlerin farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapıdaki toplumlarda değişebileceği, sigara içimini kontrol çalışmalarının başlatıldığı her ülkede bu nedenlerin incelenmesinin gerekli olduğu vurgulanmıştır (21).

* Tokat Devlet Hastanesi Göğüs Hastalıkları Uzmanı.

Sigara içme alışkanlığının giderek yayıldığı ülkemizde, (6) sigara içen çocuk ve gençlerin sahip oldukları farklı özellikler ve bu gruplarda sigara içimine başlatan nedenler konusunda yayınlanmış ayrıntılı çalışmalar bulunmamaktadır.

Tokat'da Orta Dereceli Okul öğrencilerinde yaptığımız bu çalışmada :

1 — Öğrencilerin sigara içme alışkanlıklarının, onların sportif etkinliklerdeki ve derslerindeki başarı durumunu nasıl etkilediğini araştırarak, bu bölgede, sigara içen öğrencilerin bazı özelliklerini öğrenmek,

2 — Öğrencilerin sigara içme alışkanlığı ile bazı aile özellikleri arasındaki olası ilişkileri inceliyerek, bu bölgedeki öğrencilerin sigara içme kararında aile içi etkileşimlerin önemini değerlendirmek,

3 — Öğrencilerden elde edilen bilgilerle, bu bölgede yaşayan toplumun sigara içme özelliklerini kavramak amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Orta Dereceli Okul öğrencilerinde sigara içme alışkanlığının boyutları ve bazı özelliklerini incelemek amacıyla 1986 Mart-Haziran ayları arasında Tokat'da 4129 öğrencide bir anket çalışması yapılmıştır (7). Uygulanan anket formlarında, öğrencilere, sigara içme özelliklerinin yanısıra, sportif etkinliklerdeki ve derslerindeki başarı durumları ile ailelerinin bazı özellikleri konusunda da sorular yöneltilmiştir. Elde edilen yanıtlar incelenerek öğrencilerde sigara içme alışkanlığı ile okul içi etkinlikler ve bazı aile özellikleri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Çalışmamızda, Orta dereceli okul öğrencilerinin % 13.5 inin sigara içtiği, erkeklerde sigara içme alışkanlığının kız öğrencilerden

Tablo 1 : Orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içme durumu.

	Erkek (E)		Kız (K)		Toplam	
	(no)	(%)	(no)	(%)	(no)	(%)
Hiç Sigara İçmeyenler	1750	59.1	1062	90.7	2812	68.1
Sigara İçenler	527	17.8	33	2.8	560	13.5
Sigarayı Birakanlar	682	23.0	75	6.4	757	18.3
Toplam	2959	99.9	1170	99.9	4129	99.9

6.3 kat fazla olduğu bulunmuştur. Yaş ve sınıf düzeyi ile paralel olarak sigara içme oranları da artmaktadır (7).

A — Öğrencilerin sigara içme özellikleri ile sportif etkinliklerde ve derslerindeki başarıları, okula devamsızlıkları arasındaki ilişki :

Tablo 2 : Öğrencilerin sigara içme özellikleri ile spor ve okul etkinliklerinin karşılaştırılması

	Sigara İçenler		Sigarayı Bırakanlar		Hiç Sigara İçmeyenler		Toplam	
	No	(%)	No	(%)	No	(%)	No	(%)
1 — Sportif faaliyetlere katılma özellikleri								
Spor yapmayanlar	117	(21.3)	169	(22.9)	942	(33.4)	1228	(29.9)
Spor yapanlar	431	(78.6)	568	(77.0)	1870	(66.5)	2869	(70.1)
Cevaplayanlar	548	(99.9)	737	(99.9)	2812	(99.9)	4097	(99.9)
2 — Sportif faaliyetlerdeki başarı durumları								
Çok iyi	101	(23.4)	128	(22.5)	443	(23.6)	672	(23.4)
İyi	293	(67.9)	397	(69.8)	1094	(58.5)	1784	(62.1)
Zayıf	37	(8.5)	43	(7.5)	333	(17.8)	413	(14.3)
Cevaplayanlar	431	(99.8)	568	(99.8)	1870	(99.9)	2869	(99.8)
3 — Derlerindeki başarı durumları								
Çok iyi	65	(11.4)	132	(17.9)	664	(24.3)	681	(21.3)
İyi	154	(27.0)	160	(21.7)	635	(23.3)	949	(23.5)
Orta - Zayıf	350	(61.5)	443	(60.2)	1425	(52.3)	2218	(55.0)
Cevaplayanlar	569	(99.9)	735	(99.9)	2724	(99.9)	4028	(99.8)
4 — Okula devamsızlık durumları								
Devamsızlık olmadı	204	(37.9)	422	(56.6)	1879	(68.9)	2505	(62.5)
Hastalık nedeniyle oldu	86	(15.9)	110	(14.7)	459	(16.8)	655	(16.3)
Başka nedenlerle oldu	248	(46.0)	213	(28.5)	386	(14.1)	847	(21.1)
Cevaplayanlar	538	(99.8)	745	(99.8)	2724	(99.8)	4007	(99.9)

Sportif faaliyetlerde (koşu, futbol, voleybol vb) bulunuyormusunuz sorusuna yanıt veren 4097 Orta Dereceli Okul Öğrencisinin % 70.1 i spor yapmaktadır. Sigara içen öğrencilerin % 78.6 sı sportif faaliyetlere katılırken, sigarayı bırakan öğrencilerin % 77 si, hiç sigara içmeyen öğrencilerin ise ancak % 66.5 u spor faaliyetlerine katılmaktadır. Bu farklılık anlamlıdır. ($X^2 = 53.22$ SD = 2 $p < 0.001$) (Tablo 2).

Sportif faaliyetlerindeki başarı durumuna bakıldığında, sigara içen öğrencilerin % 91.4 ü çok iyi veya iyi derken hiç sigara içmeyen öğrencilerde bu oran % 82.19 a düşmektedir. Bu farklılık da anlamlıdır. ($X^2 = 55.79$, $SD = 4$ $p < 0.001$). Çalışmamıza göre, orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içenler sportif faaliyetlere daha çok katılmakta ve bu faaliyetlerinde daha başarılı olmaktadır.

Geçen sömestrede okuldaki başarı durumunuz nasıldı sorusuna yanıt veren 2869 öğrenciden % 23.4 ü çok iyi (Teşekkür veya takdirname aldım), % 62.1 i iyi (karnemde zayıfım yoktu) % 14.3 ü ise ortazayıf (karnemde zayıfım vardı) şeklinde cevaplandırmışlardır. Sigara içen öğrencilerin % 11.4 ü derslerinin çok iyi olduğunu belirtirken bu oran hiç sigara içmeyenlerde % 24.3 dür. Sigara içmeyen öğrenciler derslerinde daha başarılıdır. ($X^2 = 61.88$ $SD = 4$ $p < 0.001$). Son 1 ay içinde okula en az 1 gün gelmemeniz oldu mu sorusuna verilen yanıtlara göre, sigara içen öğrenciler sigara içmeyenlere göre daha çok devamsızlık göstermektedirler. Devamsızlık nedenleri sorulduğunda ise, hastalık dışı nedenlerle devamsızlık, sigara içen öğrencilerde (% 46) sigara içmeyen öğrencilere göre (% 14.1) oldukça fazladır. Bu farklılık istatistiki olarak da anlamlı bulunmuştur. ($X^2 = 316.0$ $SD = 4$ $p < 0.001$) (Tablo 2).

Tablo 3 : Öğrencilerin gelecekleri hakkındaki düşünceleri ile sigara içme özellikleri arasındaki ilişki

20 yaşına geldiklerinde yapmayı düşündükleri işler	Sigara içenler		Sigara içmeyenler	
	No	(%)	No	(%)
Okumaya devam edeceğim	335	62.0	2310	65.5
Bir iş bulup çalışacağım	55	10.1	400	11.3
Askere gideceğim	78	14.4	337	9.5
Büyük ihtimalle işsiz kalacağım	11	2.0	38	1.0
Düşünmedim	61	11.2	440	12.4
Toplam	540	99.7	3525	99.7

($X^2 = 15.7$ $SD = 4$ $p < 0.01$).

(20 yaşınıza geldiğinizde ne yapmayı düşünüyorsunuz?» sorusuna öğrencilerin verdikleri yanıtlar incelenince, okumaya devam etmek ve bir iş bulup çalışmak düşüncesi sigara içmeyen öğrencilerde daha yaygın iken, askere gitmek ve işsiz kalmak düşüncesi sigara içen öğrencilerde daha fazladır. Gelecekleri hakkındaki düşünceleri yönün-

den sigara içen öğrencilerle sigara içmeyen öğrenciler arasında bulunan anlamlı farklılık, sigara içen öğrencilerde askere gitmek düşüncesinin daha yaygın olmasından kaynaklanmaktadır.

B — Öğrencilerin Sigara İçme Alışkanlığı ile Ailelerinin Bazı Özellikleri Arasındaki Olası İlişkiler :

Tablo 4 : Ailelerinin özelliklerine göre öğrencilerin sigara içme alışkanlıklarındaki değişmeler

	Sigara İçenler (%)	Sigarayı Bırakanlar (%)	Hiç Sigara İçmeyenler (%)	Toplam (No)	değerlendirme İstatistiki
1 — Ailelerin oturduğu yer					$X^2 = 34.36$
İl-İlçe	11.7	16.9	71.3	2917	SD = 2
Kasaba-Köy	15.4	22.4	62.0	1189	$p < 0.001$
2 — Ailelerin ekonomik durumu					
Fakir	12.5	21.3	67.4	243	
Orta halli	14.0	15.1	70.7	1281	$X^2 = 8.43$
İyi	14.2	15.7	69.9	1623	SD = 6
Çok iyi	12.3	19.0	68.5	226	$p > 0.05$
3 — Babalarının mesleği					
Çiftçi	16.9	23.7	59.2	989	
İşçi	16.9	23.7	59.2	989	
Memur	6.9	13.1	79.9	823	$X^2 = 112.06$
Serbest Meslek	18.2	18.6	63.0	230	SD = 8
Emekli	18.2	18.6	63.0	230	$p < 0.001$
4 — Öğrencinin beraber kaldığı kişiler					
Ailesi	13.0	16.3	70.5	3124	
Akrabaları	12.3	22.2	65.4	333	
Yurt-pansiyon	11.2	21.4	67.3	257	$X^2 = 77.0$
Birkaç arkadaş					SD = 6
birlikte	24.6	26.8	48.4	332	$p < 0.001$

Öğrencilerin sigara içme alışkanlığı ile ailelerinin bazı özellikleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, (Tablo 4) ailelerinin oturduğu yerin öğrencilerin sigara içme özelliğini etkilediği görülmektedir. Nitekim, aileleri kasaba ve köyde oturan öğrenciler, aileleri il ve ilçe merkezinde oturan öğrencilerden daha çok sigara içmektedirler (Tablo 4).

Araştırmamızda ailelerinin ekonomik durumunun öğrencilerin sigara içme özelliğini etkilemediği görülmüştür. Babalarının mesleği ile öğrencilerin sigara içme alışkanlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Bu anlamlı ilişki büyük oranda memur çocuklarında sigara içme oranlarının çok düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Öğrenimleri süresince beraber kaldığı kişilerin niteliği ile öğrencilerin sigara içme özellikleri arasında da anlamlı ilişkilerin bulunduğu görülmektedir. Bu anlamlı ilişki, birkaç arkadaşı ile birlikte veya kendisinin kirayla tuttuğu evde oturan öğrencilerdeki yüksek sigara içme oranından kaynaklanmaktadır (Tablo 4).

Tablo 5 : Sigara içmelerinin yakınlarınca nasıl karşılanacağı konusunda öğrencilerin değerlendirilmesi. (H : Hoşlanmaz).

Öğrenci Yakını	Sigara İçen		Sigara Bırakan		İstatistiksel inceleme	
	E (%)	K (%)	E (%)	K (%)	E	K
Baba (H)	87.5	83.3	91.8	88.3	$X^2 = 5.55$	$X^2 = 0.10$
Toplam (no)	489	30	578	60	$p < 0.05$	$p > 0.05$
Anne (H)	79.9	82.7	88.8	91.2	$X^2 = 15.77$	$X^2 = 0.99$
Toplam (no)	474	29	574	64	$p < 0.001$	$p > 0.05$
En büyük ağabey	65.3	53.3	77.0	70.5	$X^2 = 10.79$	$X^2 = 0.71$
Toplam (no)	300	15	362	34	$p < 0.01$	$p > 0.05$
En büyük abla	57.6	31.2	72.0	72.2	$X^2 = 15.3$	$X^2 = 6.11$
Toplam (no)	307	16	361	36	$p < 0.001$	$p < 0.05$
En iyi arkadaş (H)	31.7	37.5	42	26.6	$X^2 = 12.1$	$X^2 = 0.51$
Toplam	479	24	556	60	$p < 0.001$	$p > 0.05$
Öğretmen (H)	85.8	81.4	88.6	77.5	$X^2 = 1.66$	$X^2 = 0.15$
Toplam (no)	494	27	565	58	$p > 0.05$	$p > 0.05$

Sizin sigara içtiğinizi görseler yakınlarınızın tepkisi nasıl olurdu şeklindeki soruya hoşlanmaz, aldırılmaz, bilmiyorum şeklinde yanıt vermeleri istenen öğrencilerin «Hoşlanmaz» değerlendirmeleri Tablo 5 de gösterilmiştir. Sigara içen erkek öğrenciler en büyük tepkiyi babaları ve öğretmenlerinden beklerken, sigara içen kızlar ve sigara içmeyen öğrencilerde öğretmenin yerini anne almaktadır. Sigara içen ve sigara içmeyen öğrenciler karşılaştırıldığında, sigara içen erkek öğ

rerencilerin öğretmenleri dışındaki diğer tüm yakınlarından daha az tepki gördüğü, oysa sigara içen kızlara sadece ablalarının daha az tepki gösterdiği görülmektedir. (Tablo 5)

Tablo 6 : Öğrencilerin sigara içme özellikleri ile sigara içen yakınları arasındaki ilişki

Sigara içen öğrenci yakını	Sigara İçenler		Sigara İçmeyenler		İstatistiki Değerlendirme
	no	(%)	no	(%)	
Baba	318	(60.4)	1882	(56.6)	$X^2 : 2.74$ SD : 1 p > 0.05
Toplam	526	(100.)	3320	(100.)	
Anne	20	(2.9)	205	(7.3)	$X^2 : 46$ SD : 1 p < 0.001
Toplam	667	(100.)	2771	(100.)	
En büyük Ağabey	200	(68.0)	777	(44.4)	p < 0.001 p < 0.001
Toplam	294	(100.)	1749	(100.)	
En büyük Abla	28	(9.0)	97	(5.6)	p < 0.001 p > 0.05
Toplam	308	(100.)	1716	(100.)	
En iyi Arkadaş	310	(66.2)	450	(16.9)	$X^2 : 56$ SD : 1 $X^2 : 5.14$ SD : 1
Toplam	468	(100.)	2658	(100.)	
En iyi Öğretmen	322	(72.5)	1384	(58.6)	$X^2 : 100$ SD : 1 $X^2 : 29$ SD : 1
Toplam	444	(100.)	2361	(100.)	

Tablo 7 : Öğrencilerin sigara içme alışkanlığı ile sigara içen anne ve babaları arasındaki ilişki

Sigara içen anne - baba	Sigara İçen Öğrenciler		Sigara İçmeyen Öğrenciler		İstatistiki Değerlendirme	
	E no (%)	K no (%)	E no (%)	K no (%)	E	K
Baba	300 (60.0)	18 (69.2)	1224 (54.2)	658 (61.9)	$X^2 : 5.69$ p < 0.05	$X^2 : 0.30$ p > 0.05
Toplam	500 (100.)	26 (100.)	2257 (100.)	1063 (100.)		
Anne	11 (2.3)	9 (37.5)	93 (5.0)	112 (12.1)	$X^2 : 5.39$ p < 0.05	$X^2 : 11.2$ p < 0.001
Toplam	463 (100.)	24 (100.)	1856 (100.)	925 (100.)		

Çalışmamızda öğrencilere sorduğumuz, baba, anne, en büyük ağabey, en büyük abla, en yakın arkadaş ve en iyi öğretmeninizi sigara içer mi sorusuna içer yada içermez şeklinde alınan yanıtların so-

nuçları tablo 6 de gösterilmiştir. Buna göre, sigara içen öğrencilerin ağabey, abla, öğretmen ve özellikle arkadaşlarının sigara içmeyen öğrencilerin benzer yakınlarına göre çok daha fazla sigara içtiği görülmektedir. Bu farklılık anlamlı bulunmuştur. (Tablo 6). Sigara içen erkek öğrencileri babaları (% 60) sigara içmeyen erkek öğrencilerin babalarından (% 54.2) daha çok sigara içmektedir. Fakat, sigara içen kız öğrencilerin babaları ile (% 69.2) sigara içmeyen kız öğrencilerin babaları (% 61.9) arasında sigara içme alışkanlığı yönünden anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. (Tablo 7). Anneler değerlendirildiğinde ise, sigara içen erkek öğrencilerin anneleri (% 2.3) sigara içmeyen erkek öğrencilerin annelerinden (% 5.0) daha az sigara içmekte, buna karşılık sigara içen kız öğrencilerin anneleri (% 3.75) sigara içmeyen kız öğrencilerin annelerinden (% 12.1) 3 kat fazla sigara içmektedir. Bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. (Tablo 7).

Tablo 8 : Evlerinde sigara içen yakınlarının sayısı ile öğrencilerin sigara alışkanlığı arasındaki ilişki.

Evlerinde bulunan yakınlarından sigara içenler	Sigar İçenler		Sigarayı Bırakanlar		Hiç Sigara İçmeyenler	
	no	(%)	no	(%)	no	(%)
Evde kimse sigara içmiyor	133	(23.8)	245	(32.4)	853	(36.4)
Evde 1 kişi sigara içiyor	301	(54.0)	365	(48.2)	1102	(47.0)
Evde 2-4 kişi sigara içiyor	123	(22.0)	146	(19.3)	387	(16.5)
Toplam	557	(99.8)	756	(99.9)	2342	(99.9)

(χ^2 : 34.91 SD : 4 p < 0.001)

Evlerinde sigara içen yakınlarının (Baba, anne, en büyük ağabey, en büyük abla) sayısı ile öğrencilerin sigara alışkanlığı arasındaki ilişki incelendiğinde, sigara içen öğrencilerin yakınlarının, sigarayı bırakan ve hiç sigara içmeyen öğrencilerin yakınlarına göre daha çok sigara içtikleri görülmektedir. (Tablo 8)

C — Öğrencilerden elde edilen bilgilere göre Tokat'da yaşayan halkda sigara içme alışkanlığının boyutları :

Öğrencilere sorulan, babanızın, annenizin, en büyük ağabeyinizin, en büyük ablanızın ve en yakın arkadaşınızın yaşları, mezun oldukları okul ve sigara içme durumları ile ilgili sorulara alınan ya-

Tablo 9 : Tokat toplumunda yaş gruplarına göre sigara içme durumu

Yaş Grubu	Sigara İçenler				Toplam	
	Erkek		Kadın		Erkek	Kadın
	(no)	(%)	(no)	(%)	(no)	(no)
15 - 19	599	38.4	113	11.7	1559	963
20 - 29	600	52.2	97	11.3	1148	858
30 - 39	731	63.6	159	9.0	1149	1748
40 - 49	1095	59.4	63	5.4	1843	1146
50 +	431	48.7	20	5.7	885	346
	3456	52.4	452	8.9	6584	5061

nıtlara göre Tokat'da yaşayan toplumun yaşlarına ve öğrenim durumlarına göre sigara içme alışkanlığının boyutları Tablo 9 ve Tablo 10 da gösterilmiştir. Buna göre, 15 yaş üstü nüfusda erkeklerin % 52.4 ü, kadınların ise % 8.9 u sigara içmektedir. Bir diğer ifadeyle 15 yaş üstü tüm nüfusun % 33.5 i sigara içmektedir. (Tablo 9). Çalışmamızda bireylerin öğrenim düzeyi ile sigara alışkanlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmüştür. (Tablo 9). Kadınlarda öğrenim düzeyi arttıkça sigara alışkanlığı da artmaktadır. (Ortaokul ve lise mezunu kadınlar arasındaki fark anlamlı değildir. ($X^2 : 1.46$ SD : 1 $p < 0.05$). Erkeklerde öğrenim düzeyi ile sigara içme alışkanlığı arasında saptanan anlamlı ilişki, ilkökul mezunlarının daha az sigara içmelerinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 10 : Öğrenim düzeyi ile sigara içme alışkanlığı arasındaki ilişki.

Bitirilen Okul	Erkek		Kadın		Toplam	
	İçen (no) (%)	İçmeyen (no)	İçen (no) (%)	İçmeyen (no)	E (no)	K (no)
Hiç Okula gitmemiş	379 (50.2)	375	46 (3.4)	1305	754	1351
İlkokul	1461 (56.2)	1135	165 (6.9)	2211	2596	2376
Ortaokul	523 (53.3)	457	71 (18.3)	316	980	387
Lise	852 (47.4)	943	126 (15.5)	683	1795	809
Üniversite	241 (52.5)	218	44 (31.8)	94	459	138
Toplam	3456	3128	452	4609	6584	5061

($X^2 : 34.7$ SD : 4 $p < 0.001$)($X^2 : 241$ SD : 4 $p < 0.001$)

TARTIŞMA

Primer koruma çalışmalarının hedef grublarını ve kapsamını belirlemek amacıyla son yıllarda Batı ülkelerinde yapılan birçok çalışmada, çocuk ve gençlerin sigaraya başlamalarını etkileyen nedenleri ve sigara içen öğrencilerin hangi özellikleri nedeniyle bu alışkanlığı edindikleri incelenmiştir.

Değişik araştırmalarda, sigara içen öğrencilerin sigara içmeyen öğrencilere göre, derslerinde daha başarısız, okula devamsızlıklarının daha fazla, sportif etkinliklere katılımlarının daha az olduğu bildirilmiştir (2,3,11,13,14).

Tokat'da Orta Dereceli Okul Öğrencilerinde yaptığımız bu çalışmada, hiç sigara içmeyen öğrencilerin % 24.3 ünün derslerinde çok başarılı oldukları, oysa sigara içenlerde bu oranın % 11.4 e düştüğü görülmüştür. Benzer şekilde, hiç sigara içmeyen öğrencilerin % 68.9 unda okula devamsızlık görülmezken bu oranın sigara içen öğrencilerde % 37.9 a düştüğü izlenmektedir. (Tablo 3). Bu sonuçlar, Salber ve arkadaşlarıyla (14), Murray ve arkadaşlarının İngilterede (10), Tucker (18), Borland (3) ve Young'ın (19) Amerika Birleşik Devletlerinde ortaokul ve lise öğrencilerinde yaptıkları çalışma sonuçlarıyla uyumludur. Fakat Murray ve arkadaşlarıyla, Tucker'in çalışma sonuçlarından farklı olarak, araştırmamızda, sigara içen öğrencilerin sportif faaliyetlere daha çok katıldıkları ve bu etkinliklerde daha başarılı oldukları görülmektedir. (Tablo 4). Elde edilen bu farklı sonuçlarda, «sportif faaliyet» kavramının farklı yorumlanışının ve çalışma yöntemlerindeki farklılıkların rolü olabileceği gibi, Batılı toplumların aksine Tokat toplumunun, derslerinde başarılı olmayan, okul otoritesine karşı ıbaşkaldıran, sokakda bir grubun içinde kendisini gösterme arzusu içinde bulunan sigara içen genç insanlara, hafif sportif etkinliklerden başka seçenekler sağlayamamış olmasının da rolü olabilir.

Araştırmamızda, aileleri köy ve kasabada oturan öğrencilerle, kendi başlarına veya birkaç arkadaşıyla birlikte kalan öğrencilerde sigara içme alışkanlığının daha yaygın olmasında bu öğrencilerin aile ve toplum denetiminden daha uzak kalmalarının büyük rolü olabilir. Buna karşın, öğrenim düzeyleri göreceli olarak daha yüksek fakat ekonomik durumları daha kötü olan memur kesiminin çocuklarında, sigara içme alışkanlığının daha az görülmesi, sözü edilen denetleme işlevinin daha yoğun uygulanmasına bağlanabilir.

1960 ların başında Gelişmiş Batı Ülkelerinde toplumun tüm kesimlerinde sigara içme oranları birbirine yakın iken, bugün bu ülkelerinde sigara içme oranları birbirine yakın iken, bugün bu ülkelerde sigara içimi, büyük oranda, toplumun alt gelir grublarının önemli bir alışkanlığı haline gelmiştir (5). Sigara içme alışkanlığının giderek yayıldığı gelişmekte olan ülkelerde ise bu alışkanlığı başlangıçta toplumun üst gelir grupları arasında daha yaygın olduğu görülmektedir (21). Sezer'in Ankara'da yaptığı çalışmada (15) sosyo ekonomik düzey yükseldikçe kadınlarda sigara içme oranlarının yükseldiği ancak bu ilişkinin orta dereceli okul öğrencilerinde görülmediği bildirilmiştir. Çalışmamızda da ailelerinin ekonomik durumu ile öğrencilerin sigara içme özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bunda, ailesinin ekonomik düzeyi ile ilgili sorunun öğrenci tarafından yorumlanmasının getirdiği özneliliğin katkısı olabileceği gibi, sosyo-ekonomik bakımdan geri kalmış olan bölgemizde, belirgin ekonomik düzey farklılıklarının oluşmamış olmasının da rolü olabilir. Konunun daha farklı bölgelerde ve daha geniş gruplarda incelenmesi yararlı olacaktır. (Tablo 4).

Çalışmamızda sigara içen öğrenci yakınlarında sigara içenlerin daha yüksek oranda bulunduğu, evde sigara içen kişi sayısı arttıkça aynı evde oturan öğrencilerde sigara içme oranının da arttığı görülmektedir. (Tablo 6,7,8). Batı ülkelerinde yapılan birçok çalışmada da benzer sonuçlar bildirilmiştir (1,3,5,12). Bu sonuçlar, öğrencilerin sigaraya başlamasında anne, baba, ağabey ve ablaların büyük rolü olduğunu göstermektedir. Sigara içen öğrencilerin öğretmenleri ve özellikle de arkadaşları sigara içmeyen öğrencilerin benzer yakınlarında ndaha çok sigara içmektedir. Nitekim, çalışmamızda sigara içen öğrencilerin arkadaşları, sigara içmeyen öğrencilerin arkadaşlarından yaklaşık 4 kat fazla sigara içmektedir. (Tablo 6).

Bu durum, öğrencilerin sigaraya başlamasında arkadaş grubunun, öğrencinin aile bireyleri kadar hatta onlardan daha yüksek oranda etkili olduğunu göstermektedir. Aynı evde beraber kaldığı yetişkinlerde sigara içenlerin fazla olması, öğrencide, sigara ile ilgili merak duygusunu kamçılarken, yetişkinlikle sigara içimi arasında güçlü bir ilişki bulunduğu izleniminin de yerleşmesine neden olmaktadır (11, 17). Bu ortamdaki bir öğrencinin, okulda veya sokakta, arkadaşının güçlülük ve olgunluk belirtisi olarak kendisine sunduğu ilk sigarayı reddetmesi güçleşmektedir. İçilen bu ilk sigara, sigara alışkanlığının

oluşmasında çok büyük bir engelin ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Çünkü, İngiltere'de yapılan bir çalışmada, günde 1 den fazla sigara içen öğrencilerin % 80 inin, yetişkinlik dönemlerinde de sigara içmeye devam ettiklerini gösterilmiştir (20).

Araştırmamızda, kız ve erkek öğrencilerin sigara içme özellikleri ile anne ve babanın sigara içmesi arasında farklı ilişkiler bulunmuştur. Kız öğrencilerin sigara içmesi ile babalarının sigara içmesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı gibi, kız çocuklarının sigaraya bırakmasında sadece albarlarının tepkileri anlamlı bulunmuştur. Bunun yanı sıra, sigara içen annelerin erkek çocukları daha az sigara içerken, sigarayı bırakan erkek çocuklar, baba ve ağabeylerinden çok anne ve ablalarının tepkilerinden etkilenmiş görünmektedir. (Tablo 5,6).

Batılı ülkelerde yapılan birçok çalışmanın sonuçları ile çelişen bu özellikler, daha kapalı bir toplum olan toplumumuzda çocukluk ve gençlik döneminde anne-baba-çocuk-genç etkileşiminin daha yoğun olmasından mı kaynaklanmakta yoksa araştırmamızda sigara içen kadın ve kızların çok düşük oranlarda olması mı bu sonuçların çıkmasına neden olmaktadır sorusu daha geniş grublarda yapılacak çalışmalarda konunun incelenmesini gerekli kılmaktadır (16).

Öğrencilerden elde edilen bilgilere göre Tokat'da yaşayan 15 yaş üstü nüfusun % 33.5 i sigara içmektedir. Bu oran, SSYB'nin aynı yaş grubu için bildirdiği % 43.5 değerinin altındadır (4).

İstanbul'da yapılan bir çalışmada 18 ve üstü yaşdaki erkeklerin % 54.5 inin, kadınların % 32.9 unun sigara içtiği bildirilmiştir (9). Çalışmamızda Tokat'da yaşayan 15 yaş üstü erkeklerin % 52.5 u, kadınların ise % 8.9 u sigara içmektedir. Bu sonuçlar, büyük ve küçük kentler arasında, sigara içme oranlarında görülen farklılıkların küçük kentlerdeki kadınların daha az sigara içmelerinden kaynaklandığını göstermektedir. (Tablo 9,10).

ÖZET

1986 yılında Tokat'da, orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içme alışkanlığının boyutlarını ve bazı özelliklerini incelemek amacıyla 4129 öğrencide bir anket çalışması yapıldı. Bu çalışmada öğrencilere, sigara içme özelliklerinin yanı sıra, sportif etkinliklerdeki ve derslerdeki başarı durumları, aile bireylerinin, arkadaşlarının ve öğretmenlerinin sigara içme durumu ile öğrencilerin bazı aile özellikleri hak-

kında sorular soruldu. Bu sorulara verilen yanıtların değerlendirilmesinde, sigara içen öğrencilerin sigara içmeyen öğrencilere göre derslerinde daha az başarılı oldukları, okula devamsızlıklarının daha fazla olduğu fakat sportif etkinliklere daha çok katıldıkları ve bu etkinliklerde daha başarılı oldukları görüldü. Ailelerinin sos-ekonomik düzeyinin öğrencilerin sigara içme özelliğini etkilemediği, fakat evde sigara içen yetişkin sayısı ile öğrencilerin sigara içme alışkanlığı arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu saptandı. Sigara içmeyen öğrencilere göre sigara içen öğrencilerin arkadaşları ve öğretmenlerinin daha çok sigara içtiği bulundu.

SUMMARY

Smoking Habits of Secondary and High School Students Related To School Activities and Some Family Characteristics

We conducted a smoking habit survey by self-questionnaire concerning 4129 secondary school and high school students in Tokat-Turkey in 1986. The students were requested to answer questions about their academic achievements, sport activities and the smoking habits of their parent, friends and teachers as well as their smoking habit. We found, smoker students had poor academic performance and high rates of absenteeism but were more successful on sport activities than nonsmoker students. We couldn't find any relation between socio-economic status of their family and students' smoking habit. There was significant relation between number of smoker adults at student's home and student's smoking habit. According to students information, % 52.5 of men and % 8.9 of women were smoker in Tokat city population.

KAYNAKLAR

1. Ashton H : Pattern of smoking. Social and psychological factors *The Practitioner* 227 : 1415-1423, 1983.
2. Banks M.H, Bewley B.R, Bland M et al : Long term study of smoking by secondary school children *Arch Dis Children* 53 : 12-19, 1978.
3. Borland B.L, Rudolph J.P. : Relative effects of low socio-economic status, parental smoking and poor scholastic performance on smoking among high school students *Soc Sci Med* 9 : 27-30, 1975.
4. Hürriyet Gazetesi 14.1.1988 sah : 1

5. Johnson M.R, Murray M, Bewley I et all : Social class, parents, children and smoking Bulletin-International Union Against Tuberculosis. 57 : 258-261, 1982.
6. Kocabaş A : Dünyada ve Türkiyede Sigara Sorunu. Yeni Tıp Dergisi 5 (3) : 51-62, 1988.
7. Kocabaş A : Orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içme alışkanlığı A.Ü. Tıp Fak. Mecmuası 1988 (Baskıda).
8. Mc Alister A.L, Perry C, Maccoby N : Adolescent smoking : Onset and prevention Pediatrics 63 : 650-658, 1979.
9. Milliyet Gazetesi 7.2.1988 sah : 9.
10. Murray M, Swan A.W, Johnson D, Bewley B.R : Some factors associated with increased risk of smoking by children J Child Psychol Psychiat 24 : 223-232, 1983.
11. Oci T.P, Egan A.M, Silva P.A : Factors associated with the initiation of smoking in nine year old children Alcohol and Substance Abuse in Women and Children 5 : 79-89, 1986.
12. Reek J, Drop M, Joosten J : The influence of peers and parents on the smoking behavior of school children J School Health 57 : 30, 1987.
13. Russell M.A : The smoking habit and its classification Practitioner 212 : 791-800, 1974.
14. Salber E, MacMahan B, Welsh B : Smoking habits of high school students related to intelligence and achievement Pediatrics 52 : 780-787, 1962.
15. Sezer R.E : Ankara'nın ortaokul, lise ve dengi okullarında sigara içme durumu ve sigaraya başlama nedenleri (1983). Sağlık Tarım ve Ekonomik Yönünden Sigara. Tubitak yayınları 568 Ankara 1984 sah : 54-69.
16. Smoking or Health : The third report from the Royal College of Physicians of London. Pitman Med Publ England 1978 Chap : 7 and 9.
17. Stepney R : Smoking behavior : A psychology of cigarette habit Br J Dis Chest 74 : 325-344, 1980.
18. Tucker L.A : Physical, psychological, social and lifestyle differences among adolescents classified according to cigarette smoking intention status J School Health 55 : 127-131, 1985.
19. Young T.L, Rogers K.D : School performance characteristics preceding onset of smoking in high school students AJDC 140 : 257-259, 1986.
20. Willard N : Tobacco : The last gasp. World Health 18-23, Jan-Feb 1986.
21. World Health Organization : Smoking Control Strategies in Developing Countries WHO Technical Report Series 695 Geneva 1983.